

УДК 316.622

**ПОЛІСЦЕНАРНІСТЬ ПРОЯВІВ СОЦІАЛЬНОЇ
НАПРУЖЕНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО
СОЦІУМА: ВИБУДОВА КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ**

Сірий Є.В.

док.соціол.н., проф., кер. НДС ф-ту соціології
КНУ імені Тараса Шевченка

Анотація. У контексті проблематики дослідження соціальної напруженості та вибудови її концептуальної моделі у матеріалі визначаються основні різновиди проявів соціальної напруженості: агресія, депресія, самооблізація.

Всі ми пов'язуємо соціальну напруженість з різною симптоматикою: появою відчуття небезпеки, широкого поширення набувають песимістичні оцінки майбутнього, всілякі чутки, формування «винного», об'єкта соціальних проблем, втрачається довіра до влади, її авторитет. Подальше зростання та розвиток соціальної напруженості на різних її рівнях має декілька сценаріїв її протікання, що можна назвати певним біфуркаційним моментом її подальшої самоорганізації.

Переважає більшість дослідників, у тому числі, і як правило вітчизняних, при дослідженні соціальної напруженості виділяють конфліктологічний або протестний варіант сценарію, і відповідний йому інтерпретативний парадигмальний напрям його опису, за яким соціальна напруженість супроводжується імовірним переростанням (стає причиною розвитку) активно-дієвої протестності, конфліктності. Воно і не дивно, адже в активному протесті вбачали пряму загрозу соціальному порядку. Але існують й інші сценарії, латентні і відмінні від зазначених.

Узагальнюючи та спираючись на концептуальний та емпіричний дослідницький досвід, можна стверджувати, що соціальна напруженість як

інтегральна характеристика, і як явище, одночасно може виявлятися як джерело, процес та результат, призводить до різного роду комбінаційних сценаріїв власного розвитку та чинника соціальних змін, що, власне, і становить соціологічну проблему.

Для одних, воно виливається у розвиток дієвих форм громадського обурення за різним характером дії. Це стихійні масові дії: ажіотажний попит, різного роду форми непокори і протесту, можлива (як і при інших випадках) вимушена і добровільна міграція в інші регіони, за кордон з матеріальних, політичних міркувань. Як правило, йдеться про загострення конфліктної ситуації (інцидент), коли одна із сторін втрачає надію досягти своєї мети іншими засобами, вважаючи при цьому конфліктну поведінку прийнятною для подальшої взаємодії.

Для інших вона виявляється у соціальній ізолюваності, самоізолюваності, у квазіпошуках виходу з кризи, соціального абсентеїзму, декомунікації. Саме такий стан суспільства характеризується неконструктивним, застійним, із зростанням соціальної аномії, соціального абсентеїзму, соціальної депресії, різного роду «пасивних» девіаційних проявів недовіри, критиканства, песимізму. Зниження контактів з оточуючими, пов'язане з депресією та тривогою, ворожістю або недовірою

Подібні форми, зокрема соціальної ізоляції (Р.Вайсс) обумовлюється дефіцитом в реалізації потреби в соціальній інтеграції (залученості людини в суспільне життя), в діях котрої є характерними елементи соціального відчуження, відчуження від інституцій, суспільства (Т.Сейто, Й.Ваттс, А.Кояма). За таких обставин нормою стає стан маргінальності. Існують відповідні концепти: теорія соціальної ексклюзії, окремі концепти синдрому Холлідея («синдром хворого суспільства»), синдроми нової епохи, синдром покоління «Ні», синдром Йозефа, як прихований масовий нігілізм).

Внаслідок соціального невдоволення, недовіри, масової готовності до регресу, надалі виявляються випадки несвідомої готовності до агресії,

приєднання до активних протестів на тлі безідейного проживання, масового нігілізму. У суспільній практиці, симптоматично це інтегрально виявляється у занепаді економіки, зростанні безробіття, числа прогулів, захворюваності, злочинності, корупції, падіння впливу традиційної релігії, соціальному розшаруванні, масовій міграції, немотивованих «нецільових» страйках, в культурі домінування примітивного мистецтва тощо.

Для інших, це проявляється стимульованою мобілізацією власних зусиль, потенціалу, активністю, проявами до подолання труднощів (боротьба з «бідністю», відстоювання власних базово-життєвих інтересів), що підвищує мотивацію їх задоволення (досягнення), і в кінцевому рахунку зумовлює мобілізаційний ефект напруженості.

В залежності від зовнішніх обставин та індивідуально-психологічних особливостей людей сценарії розвитку подій, таким чином, можуть виливатися: в агресію, в депресію, в «самомобілізацію». І тут існують підстави стверджувати, що ми маємо справу не з кількісно-якісними градаціями одного й того самого психосоціального стану, а з різними за своєю генезою інтегральними станами психологічної та соціальної природи.

Описувати і збагачувати сценарії можна достатньо багато у різних комбінаціях і з різними змінними, але вище викладені сценарні компоненти кристалізують найбільш характерні сторони розвитку соціальної напруженості і її кульмінаційні прояви саме у наших умовах, що безпосередньо обумовлюється соціальним відторгненням та суспільною дезінтеграцією. Питання тільки в прогнозуванні сценарію і вимірюванні її компонентів.

Звісно, сама по собі кожна ситуація має незалежну від людини (об'єктивну) і залежну від неї (суб'єктивну) сторони. Це і збіг умов та обставин, що створюють певне становище, в якому перебуває людина, і сукупність ставлень, позицій людини до світу, за яких вона переживає необхідність діяти тим чи іншим чином. За будь-яких тлумачень феномена

СН зрозуміло, що вона не зводиться до тих чи інших дій масового протесту, а є скоріше їх передумовою, і саме в якості передумови, тому і має вивчатись у першу чергу — задля передбачення та упередження небажаного розвитку суспільних процесів.